

BOOMMARTER-VRIENDELIJK BEHEREN

M.W.P. Bestman

Verspreid over de bossen van de Veluwe, de Utrechtse Heuvelrug en de Drents-Friese Wouden leven ongeveer 300 volwassen boommarters. De boommarter is verreweg de zeldzaamste van onze landroofdieren. Hun nesten zijn moeilijk te vinden. De afgelopen tien jaar hebben leden van de Werkgroep Boommarter Nederland van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming in een aantal gebieden de nesten met jongen geïnventariseerd. Op basis van hun observaties worden in dit artikel een aantal praktische richtlijnen gegeven voor terreinbeheerders die de boommarter een warm hart toedragen.

De boommarter is een roofdier ter grootte van slanke kat, bruin met een geel-oranje, soms witte bef. Het is een opportunist die eet wat makkelijk en veel voorhanden is: in het voorjaar eieren, jonge vogeltjes en zoogdieren, in de nazomer bessen en in de herfst muizen. Globaal gesproken kunnen in een 'geschikt' bosgebied van 1000 hectare één mannetje en twee à drie vrouwtjes leven. Hoewel de dieren een vast leefgebied hebben, hebben ze geen vaste slaapplek. De soort leidt een nogal verborgen leven. Niet omdat hij zo schuw is, maar meer omdat hij 's nachts actief is en zich ook nog eens deels door de boomkruinen verplaatst.

Zowel in de tijd als in de ruimte een totaal ander leven dus dan wij mensen. Er is echter één periode in het jaar waarin de boommarter zich makkelijker laat zien en dat is de kraamtijd: april-mei. De wijfjes zijn dan gedurende zo'n twee maanden gebonden aan één nest en ze kiezen daarvoor vaak een holte in een boom en bij voorkeur gaten die gemaakt zijn door een groene of zwarte specht. In de periode dat het wijfje prooien naar het nest brengt, jaagt ze ook overdag, waardoor ze makkelijker is te zien. In de maanden juni en juli worden soms meerdere boommarters tegelijk gezien: een wijfje met haar jongen. In het vroege najaar verlaten de meeste jongen het territorium van hun moeder. Een zorgwekkend groot aantal van deze jongen, vooral mannetjes, wordt dan als verkeersslachtoffer bij de werkgroep gemeld.

Holle bomen

De meeste boommarternesten zijn holten die door een zwarte of groene specht zijn gemaakt. Deze vogels maken hun nesten graag in oudere bomen met onderstammen zonder zijtakken. Zulke bomen zijn vaak laanbomen en zelfs grenzend aan een (fiets)pad mijden boommarters ze niet. De nestholte wordt door de boommartermoeder meestal via de kruinen van omliggende bomen benaderd. Zodra de jongen het hol verlaten om buiten te gaan spelen, ze zijn dan twee maanden oud, gaan ze via de stam naar beneden. Voor de moertjes is dit aanleiding om het kroost te verhuizen naar een makkelijker te



Vrouwtje van een boommarter kijkt uit haar nestboom. Foto: Ch. Achterberg.



Voor jonge marters betekenen loslopende honden een groot gevaar. Deze jonge boommarters hebben daar nog geen last van. Foto: Ch. Achterberg.

bereiken en vooral veiliger plek zoals een holle eik met een ruwe stam (dat klimt makkelijker) of een konijnenhol. Op de grond wordt geravot en wordt alles besnuffeld, omgekeerd en uitgegraven. Na enkele dagen is de omgeving van een marternest met puberende jongen dan ook veranderd in een waar slagveld. Om de jongen een betere overlevingskans te bieden, kan het beheer het beste gericht worden op goede nestgelegenheid en dekking. Holle bomen kunnen het beste zo lang

mogelijk gespaard blijven, ook als ze dood zijn. Als er weinig holle bomen zijn, kunnen eventueel de bijna dichtgegroeide openingen van oude nesten van zwarte en groene spechten vergroot worden, waardoor deze weer voor de boommarters geschikt worden. Een voordeel van groepen in plaats van verspreid staande holle bomen is dat bij een noodzakelijke verhuizing de alternatieven dichtbij zijn. Het is moeilijk een norm te geven voor hoeveel holle bomen gewenst zijn omdat niet duide-

lijk is wat de boomarter precies voor eisen stelt.

De Werkgroep Boomarter Nederland richt zich vooral op het vinden van de nesten met jongen. In de winter worden bossen systematisch op holle bomen bekeken, welke in het voorjaar gecontroleerd worden op uitwerpselen onder de boom of op de zijtak net boven de holte, op prooiresten en andere sporen van bewoning door een vrouwtje met jongen. Jaarlijks worden in Nederland zo'n 20-25 nesten bij de werkgroep bekend.

Honden en marters

Volwassen boommarters kunnen zich gemakkelijk uit de voeten maken door in een boom te klimmen. Voor jonge marters betekenen loslopende honden echter een groot gevaar.

Hondenlosloopzones horen dan ook niet in een boomartergebied. Als er toch loslopende honden (of veel mensen) komen, maken ondergroei en liggend dood hout, stobben, takkenbossen en dergelijke, eventueel met stammen als fundament, met name in de buurt van potentiële nestbomen, het bos ondoordringbaarder. Bij nestbomen kan men deze houtstapels natuurlijk ook best opzettelijk aanbrengen. Dit is een effectieve en goedkope maatregel om nesten te beschermen. Het kost hooguit wat brandhout. Als een nestlocatie bekend is, kan natuurlijk ook de omgeving gedurende de maanden mei en juni worden afgesloten om de foeragerende moeder te beschermen. Ook de twee maanden daaropvolgend is afsluiten veiliger, nu voor de spelende jonge boommarters.

Oude gevarieerde opstanden, afgewisseld met open plekken en jonge opslag zijn een optimaal biotoop. Met gefaseerd bosbeheer (niet in één keer een heel bosvak kappen, maar slechts een deel) wordt voorkomen dat grote oppervlakken gedurende lange tijd ongeschikt zijn. Als her en der cirkels van anderhalve boomlengte afgerasterd worden, kan pleksgewijs bosverjonging plaatsvinden. Zo creëer je dekking en trek je prooidieren aan. Door aan de rand van het bos een geleidelijke overgang naar het open land te creëren met struiken en ruigte, worden insecten,

vogels en kleine zoogdieren aangetrokken. Een dergelijke gradiënt biedt de boommarter voedsel en dekking. Tenslotte kunnen meerdere kleine landschapselementen samen een geschikt geheel vormen als ze verbonden worden door struiken en ruige akkerranden.

Aangezien de nestbomen vooral via de boomkruinen van naastgelegen bomen worden benaderd, is het belangrijk deze naastgelegen bomen te laten staan, ook dode. Boswerkzaamheden als kappen en dunnen in de voortplantingsperiode (maart - juni) zijn desastreus. Indien meer dood hout gewenst is en men dit wil bewerkstelligen door te ringen, is het van belang om dan juist geen holle bomen te ringen. De kans is groot dat ze dan al binnen enkele jaren omliggen. Dit geldt ook voor bomen, grenzend aan holle bomen.

Dagrustplaatsen

Aan rustplekken, welke voor één of hooguit enkele dagen achtereen worden gebruikt, worden andere eisen gesteld dan aan nestplaatsen. Uit onderzoek met een gezenderd mannetje op de Veluwezoom bleek dat vogelen eekhoornnesten, ondergrondse hollen van vos, das en konijn en holle bomen als dagrustplaats werden gekozen. De rustplaatsen bevonden zich echter hoofdzakelijk in opstanden van grove dennen tot 40 jaar. Als de rustplaats zich in een gemengde naald-/loofopstand bevond, werd binnen een dergelijke opstand vaak de spaarzaam aanwezige naaldboom gekozen. Ook holle stammen van afgebroken bomen worden gebruikt, ondanks de grote



Jonge boommarter kijkt uit het nest. Foto: Ch. Achterberg.

Samengevat enkele beheermaatregelen en hun effect op de boommarter

Maatregel	Effect op
Groepen bomen (1-2 x boomlengte) niet oogsten	Ouder worden bos, meer holten
Selectieve dunning en beperkte kaalkap, gericht op variatie	Diversiteit, voedsel, veiligheid
Toegang alleen op wegen en paden, selectieve recreatie	Verstoring
Boswerkzaamheden alleen in najaar en winter	Verstoring, voedsel; sterfte
Hondenlosloopzones beperken	Overleving van de jongen
Omgeving nesten sparen	Voortplantingspotenties

kans op inregenen. Uit onderzoek in het buitenland blijkt dat ook jong naaldhout niet geschuwd wordt. Voor het beheer betekent het voorgaande dat afgebroken holle bomen en hollen in de grond het beste met rust gelaten kunnen worden.

Andere diersoorten profiteren mee

Behoud van oudere bomen is gunstig voor zwarte- en groene spechten. Behoud van grotere holten is ook gun-



Jaarlijks worden in Nederland zo'n 20-25 nesten bij de werkgroep bekend

66

stig voor holenduiven, bosuilen en vleermuizen. Het meer ontoegankelijk maken van het bos levert ook meer rust op voor reeën, vossen en dassen. Takkenhopen en stobbenwallen zijn gunstig voor bunzingen en wezels. Het aaneengesloten houden van boomkruiden is ook gunstig voor de eekhoorn. Het niet kappen in het voorjaar is gunstig voor broedvogels en voor alle andere dieren met jongen. Uit waarnemingen is gebleken dat in één opstand naast een nest van een boommarter ook nesten van bosuil, zwarte specht, holenduif en slaapplekken van vleermuizen voor kunnen komen. Oude opstanden zijn dan ook waardevolle stukken bos. Wanneer het beheer gericht wordt op de boommarter, profiteren een aantal andere diersoorten ook van deze maatregelen.

Enkele telefoonnummers:

- Voorbeelden van boommartervriendelijke bossen zijn de Zuid-Oost Veluwezoom, de Speulder- en Sprielderbossen en de Amerongse Berg (Utrechtse Heuvelrug).
- Waarnemingen van nesten kunnen worden gemeld bij Henri Wijsman, 035-5389031. Indien deze nesten zich in het gebied van één van de leden van de Boommarterwerkgroep bevinden, kunnen gegevens hiervan gebruikt worden voor onderzoek.
- Opvang van verweesde of gewonde jongen geschiedt bij Adrie van

Nieuwenhuizen, 0577-456466, of bij de Vereniging Das & Boom, 024-6842294.

- Dode dieren in de periode maart-mei kunnen het beste ook zo snel mogelijk gemeld worden bij Henri Wijsman, 035-5389031 of Chris Achterberg, 0343-452524 of 06-51995134. Mogelijk zijn het zogende wijfjes, van wie de nestplaats bij de werkgroep bekend is. Indien nodig kunnen de jongen dan opgevangen worden.
- Dode marters (ook platgereden exemplaren!) kunnen nog waardevolle gegevens leveren. Na sectie kunnen de gave exemplaren overigens nog goed opgezet worden. Dode dieren kunt u melden bij Gerard Müskens (Alterra, Wageningen) 0317-477700 of 06-51312667.
- Ook in Vlaanderen wordt onderzoek gedaan aan boommarters. Dode marters kunnen worden aangemeld bij Koen Van Den Berge (Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer, Geraardsbergen) 054-437112.
- Voor meer informatie over de boommarter of over de Werkgroep Boommarter Nederland kunt u zich wenden tot de secretaris van de werkgroep, Chris Achterberg, 0343-452524.

M. Bestman is lid van de Boommarter Werkgroep Nederland van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming.

VERSCHENEN

Beheer voor moerasvogels



Landschapsbeheer Nederland heeft het boekje *Beheer voor moerasvogels* uitgegeven. Het boekje is een praktische gids geworden voor beheerders die zich inzetten voor moerasvogelbeheer. De samenstellers hebben als uitgangspunt genomen dat vogelbeheer niet zonder een goed vegetatiebeheer kan. De handleiding geeft daarom niet alleen aan wat er allemaal fout kan gaan bij het moerasvogelbeheer maar ook wat er aan gedaan kan worden om de vogelstand op peil te houden door een goed vegetatiebeheer. Het blijkt namelijk dat het in de praktijk niet zo eenvoudig is om weidevogels als woudaapje, purperreiger, grote karekiet of zwarte stern terug te krijgen of te behouden. Het boekje begint met een beschrijving van moerassen, de knelpunten voor beheer die er zich voordoen en eindigt vervolgens met bevat praktische tips. Tips voor een goed vegetatiebeheer en tips voor extra maatregelen per soort.

Het boekje is te koop bij Landschapsbeheer Nederland door overmaking van € 7,50 op girorekening 2635373 onder vermelding van brochure *Beheer voor moerasvogels*.